

İpek Yürekli*

Anıtın Günlüğü *Diary of the Monument*

Taksim, İstanbul'un bir -çirkin- meydanıdır. Çirkin şansını da vardır galiba, ölür ölür küllerinden yeniden doğar. Meydanların cinsiyeti olsa, bu kaba sabalığıyla feminen olduğunu söylemek zor Taksim'in. Hele ilk ortaya çıkışında koca bir askeri kışlayla tanımlandığı, her devrin devlet temsilcisi, güç simgesi anıt ve binalarına kucak açtığı düşünülürse.

Ama görünüşe aldanmamak lazım. Taksim çok da kadınsı bir yer aslında. Hoşgörüsü, rengi, ahalisinin çeşitliliği boldur bir kere; farklı diller, cinsiyetler, gençler, çocuklar, İstanbul'un her ucundan gelenler, evsizler hep tanışır kendisiyle. Ara ara, otoritenin sinirini bozup fena dayak yemiştir. Ama vazgeçmez öyle kolay kolay, olsa olsa bir müddet suskunlaşır. Bu meydan, ülkede sivilleşmeye ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine en çok emek vermiş yerlerden biri. Sadece o mu, hem toplumsal adalet, kentte eşit yaşama hakkı, müşterekleri kullanma hakkı, kamusal alanda görünür olma hakkı, aşağı yukarı bütün kent hakkı talepleri için, hem de kentin ulaşım, eğitim, sanat, kültür hizmetlerinden yararlanmak için tepe tepe kullanılmış bir yer.

Japon ressam Hokusai, 1830-32 yılları arasında hazırladığı 36 Fuji Dağı Manzarası isimli baskı serisinde Fuji Dağı'nı ve ama onunla birlikte her şeyi resmetmiş. Fuji Dağı kalıcı görkemiyle fonda dururken, ön planda mevsimler geçiyor, insanlar koşturuyor, fırtınalar kopuyor, kumaşlar uçuyor, dünya değişiyor, hayat son hızıyla devam ediyor. Uçucu hayatların arkasında, kadim dağ sükunetle yükseliyor.¹

Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı'nı buna benzetiyorum. Yüz yıla yaklaşan ömründe etrafında olan biteni, kopan kıyametleri, gelenleri gidenleri sakince takip ediyor. Maksim'deki kadınlar matinesinden kurtlarını dökmüş neşe içinde çıkan da, 1 Mayıs faciasında dehşet içinde canını kurtarmaya çalışan da, yeni açılmış parka dadılarıyla gelmiş bebekler de, gece yarısı festival bileti kuyruğuna girmeye gelen derbeder gençler de, anavatanına küstürülüp buraları terk eden de, evindeki savaştan kaçıp evsiz barsız buralara sığınan da yanından geçiyor. Kimse de anıta dikkatli bakmıyor, ama o ortalıkta hep. İlk yapıldığı anlamından da soyutlanmış, bam-

* ipekyurekli@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-7738-2794.

başka bir kimlikte artık. Cumhuriyetin bütün evrelerine, birey-toplum ilişkilerindeki eşiklere, cinsiyet, etnik kimlik ve ekonomik özgürlük mücadelelerine, eğlencelere, yasaklara tanıklık etmiş. Taksim'e gelip fark edilir, 'görünür' olmak isteyen de, parmakla gösterilmekten yorulmuş, 'görünmez' olmak isteyen de görmüş. Bütün pankartları okumuş, çiçekleri kabul etmiş, aşka gelip üstüne tırmananları sineye çekmiş. Gürültüye, müziğe, sessizliklere kulak kesilmiş. Anıt yerinde duruyor, dünya etrafında dönüyor sanki.

Resim 1

2013, Cumhuriyet Anıtı ve çevresi.

Foto: Bülent Kılıç /AFP /fotoğrafçının izniyle.

Cumhuriyet Anıtı'nın tanık oldukları, bir kamusal alan ve kentsel müşterek olarak meydanlığın hakkını vermeye çalışan Taksim'in cumhuriyet dönemi boyunca yaşadığı güçler savaşının yansıması gibi. Bu tanıklığı özellikle sivilleşme, kimlik çeşitliliği ve cinsiyet özgürlükleri açısından ülke gündeminin karşılığı gibi görebiliriz. Anıtın günlüğüne, çepeçevre görüş hizasında olan bitenlerin azıcık bir kısmına, biraz geriden başlayıp bir bakalım.

1920'ler

Henüz anıt yokken Taksim, bir yandan İstanbul'un batıya dönük kozmopolit kısmının parçası iken, diğer yandan kışladan dönüşmüş stadyum ile ahırlardan dönüşmüş belediye binalarına ev sahipliği yapıyor. Civarda arka arkaya eğlence yerleri, sinemalar açılıyor. Birinci dalga kadın hareketi dünyada olduğu gibi İstanbul'da da başlamış ve sadece seçme seçilme hakkını değil, ayrıca kamusal alanların kadınlar tarafından rahatça kullanılabilmesini amaçlıyor. Cumhuriyet, özellikle müslüman kadınları bu konuda bir nebze rahatlatıyor, ama diğer yandan kadın kimliğinin öne çıkmasından da ürküyor.

- 1921 Maxim Gece Kulübü'nün açılışı. Afro-Amerikan asıllı Rus Frederick Thomas tarafından açılan kulüp caz müziğini Türkiye'ye getiriyor.

*'Çalsın Maksimbarın cazbant kolu
çal bre kara köpoğlu
anlatayım Konstantinopl'u'*
Nazım Hikmet, 835 Satır, 1929.

- 1923 Kadınlar Halk Fırkası'nın genç cumhuriyetin ilk siyasi partisi olarak kurulması, ama kuruluşunun resmi olarak onaylanmaması.

- 1924 Partinin onaylanmaması üzerine Türk Kadınlar Birliği'nin kurulması. 1927'de kuruculardan Nezihe Muhiddin uzaklaştırılıyor, 1935'te de kadınların artık haklarına kavuşmuş oldukları mazeretiyle birlik kapatılıyor. 1949'da tam da kavuşulmadığı fark edildiğinden olsa gerek, yeniden açılıyor. 1930'da düzenledikleri ilk mitingde hedef, bizim anıt.

'Amacımız Türkiye'de kadın ve erkeğin toplumsal, ekonomik ve siyasal eşitliğidir.'
Nezihe Muhiddin, 1924.

- 1925 Cumhuriyet Anıtı için komisyon kurulması ve yarışma düzenlenmesi ve İtalyan Pietro Canonica'nın kazanması.

*'Şimdiki adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde de bir yarışma düzenlenir ve birinci olan kişi, tüm masrafları devlet tarafından karşılanmak üzere İtalya'ya anıtın yapımında çalışmak üzere gönderilir. Bu yarışmayı kazanan Sabiha Ziya'nın, 21 yaşında bekar bir kadın olmasından dolayı bazı çevreler tarafından yurt dışına gitmesi istenirse de, dönemin Millî Eğitim bakanı Mustafa Necati'nin de desteğiyle İtalya'ya gönderilir.'*²

Resim 2

Kazandığı birincilik ödülü, kadın olduğu için neredeyse elinden alınacak olan heykeltıraş Sabiha Ziya Bengütaş.

<http://www.leblebitozu.com/turkiyede-mesleginde-ilk-olan-kadınlar/>

Resim 3

1928, anıt açılmadan az önce.

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Taksim_Cumhuriyet_An%C4%B1t%C4%B1#/media/Dosya:Opening_ceremony_of_the_Monument_of_the_Republic_in_Istanbul_\(1\)_01.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Taksim_Cumhuriyet_An%C4%B1t%C4%B1#/media/Dosya:Opening_ceremony_of_the_Monument_of_the_Republic_in_Istanbul_(1)_01.jpg)

1928 Cumhuriyet Anıtı'nın açılışı, heykel Pietro Canonica, çevre düzenleme Giulio Mongeri.

*'Mali kaynak için ise halktan bağış toplanmıştır.
En yüksek bağışı ise bankacı Berç Keresteciyan yapmıştır.'*³

1930'lar

Anıt sonrası Taksim, Cumhuriyet Meydanı haline geliyor. Meydan, devrimlerin kutlanması ve kutsanması için öncelikli bir alan. On yaşındaki cumhuriyet samimi bir coşkuyla sokaklarda, meydanlarda kutlanıyor. Anıtın çevresi hem devlet hem de siviller tarafından kullanılıyor. Toplumda bir yandan batılılaşma, diğer yandan millileşme arzusu varken, doğu-batı, alaturka-alafranga çatışması da gündemde.

*'İstanbul'da bir genç kızın müstakil oturması henüz boş görülüyor galiba.
Fakat çalışmak için benim yalnızlığa, kendimi dinlemeye ihtiyacım var.'*
Safiye Erol, Ülker Fırtınası, 1942. 1930'larda geçen bir aşk ilişkisi etrafında toplumdaki bayıcı alaturka erkek-dertli alafranga kadın gerilimi anlatılıyor.

1930 Türk Kadınlar Birliği'nin ilk mitingi⁴, kadınların belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı kazanması sebebiyle Cumhuriyet anıtına çelenk konusu.

*'Saat bir olmuştu. Kalabalık sabit duruyordu. Halbuki tahta perde içinde nutuklar ve miting bitmişti. Halk gene olduğu gibi duruyordu. Nihayet polis memurları; paydos paydos!, diye bağıldılar ve halk dağıldı.'*⁵

Resim 4

1930, Türk Kadınlar Birliği'nin ilk mitingi. *'İNTİHAP HAKKI'*.

<https://catlakzemin.com/11-nisan-1930-turk-kadınlar-birliğinin-ilk-mitingi-bir-tartismalar-tarihi/>

1931 Yerli Malı Kullanmalı mitingi.

Resim 5

1930'lar, Faik Şenol, çocuklar hakları için meydanda, anıtın önünde. İBB Arşivi, Ekim-Kasım 2022 Taksim Sanat'ta 'Faik Şenol /Bir Zamanlar İstanbul' sergisinden. *'SİNEKLERDEN KURTULMAK /İSTERİZ'*.

- 1932 Sıraselviler Caddesi'nin Taksim'e yakın köşesinde Beyoğlu Halkevi'nin kurulması.
- 1933 Vagon-Li olayı ve sonrasında başlayan 'Vatandaş Türkçe Konuş!' kampanyası ve Taksim'de gösteriler.

Resim 6

1933, anıtın önünde ve üstünde Vagon Li protestocuları. 'TÜRKE ZİNCİR VURULAMAZ'.

<https://www.facebook.com/EskiZamanlardaIstanbulunEnGuzelFotografIari/photos/a.695705920513071/3350418798375090/?type=3>

- 1934 Türk Kadınlar Birliği'nin, kadınların seçme ve seçilme hakkı kazanması sebebiyle düzenlediği Beyazıt mitingi sonrası Taksim'e yürüyüşü.
- 1934 Alaturka müziğin radyolarda yasaklanması, sadece gazino ve meyhanelerde dinlenir hale gelmesi. Alaturka müziğin Bizans kökenli olması sebebiyle benimsenmemesi gerektiği savunuluyor. 1936'da yasak kalkıyor.
- 'Doğu musikisinin hem hasta hem de gayri milli olduğunu gördük.'*
Ziya Gökalp, 1923.⁶
- 1938 Meydanda Kristal Gazinosu'nun açılışı. 1957'de yıkılıyor.
- 1939 Gezi Parkı'nda Taksim Belediye Gazinosu'nun açılışı, mimarı Rüknettin Güneş. 1968'de yıkılıp yerine otel yapılıyor.

Resim 7

Belediye Gazinosu'nda 1940 Yılbaşı Balosu kutlaması, eğlencenin alafranga hali.

https://twitter.com/mimarliktarihi_/status/1211971758938394626/photo/1

1940'lar

Meydandaki kışlanın yıkılıp Gezi Parkı'nın açılışı ile Taksim'in sivilleşmesinin, sekülerleşmesinin, kadınların kamusal alanları kullanmalarının teşvik edilmesi amaçlanıyor. Aileler anıt önünde hatıra fotoğrafları çektiriyorlar. Gayrimüslimlerin hayatı devlet eliyle zorlaştırılırken ve sermaye hukuksuz şekilde el değiştirirken, Beyoğlu'nun buna rağmen halen çok dil konuşulan kozmopolit yapısı meydana da yansıyor. İstanbul'a gelip kalacak yeri olmayanlar da geceleme için parkı kullanmaya başlıyorlar.

1942 Varlık vergisi.

'Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz.'

Rüştü Saraçoğlu, 1942.

1943 Gezi Parkı'nın açılışı, plancı Henri Prost.

'...Park gündüzün herkesin; işsizlerin, çiftlerin, çocukların, dertlilerin, dertsizlerin... Gece artık park yine serserilerin. Bırakalım onların olsun, uyandırmayalım, bekçi miyiz biz?'

Açık Hava Oteli, Sait Faik, 1947.

Resim 8

1947, Sait Faik'in 'Yedigün Dergisi'ndeki, Gezi Parkı'ndaki evsizleri anlattığı 'Açık Hava Otel'i' başlıklı yazısı.

1950'ler

Ülke genelinde milliyetçilik ve tutuculuk artıyor. Beyoğlu ve Taksim giderek alaturka-hılaşmaya başlıyor. Bir yandan da Türkiye, savaş sonrası taşları yerinden oynamış dünyada kendine yer edinmeye çalışıyor. NATO ve Amerika etkisi gündemdedir. Bu arada 1955 Eylül'ünde, özellikle Beyoğlu'ndaki kültürel değişim sert olur, bütün dengeler devlet eliyle darman duman edilir. Mevcut kozmopolit kültür artık tehlikeye girmiştir.

'Bil ki ben Taksim meydanında, abidenin önündeki çayırın kısa parmaklıklık demirlerine oturmuş seni düşünüyorum, Yanaki.'
Kalinikhta, Sait Faik, Az Şekerli, 1954.

- 1950 Taksim'de Milli Türk Talebe Birliği'nin Kıbrıs protestosu.
- 1951 Halkevlerinin kapatılması.
- 1955 6-7 Eylül faciası.

‘Nefes almak için başımı kaldırdığımda, kapkara bir dumanın gökyüzünü kapladığını fark ettim. Burnuma gelen is kokusu nefes almayı güçleştirirken, önümden ellerinde ikonalar ve şamdanlar olan bir grup Tünel’e doğru koşuyorlardı. Arkamı döndüm. Meşelik sokaktan çıkanlar caddeye karışıyorlardı. Aya Triada yanıyordu.’
Tanıkları 6-7 Eylül’ü Anlatıyor, 2015.⁸

- 1938 Meydanda Kristal Gazinosu’nun açılışı. 1957’de yıkılıyor.
- 1939 Gezi Parkı’nda Taksim Belediye Gazinosu’nun açılışı, mimarı Rüknettin Güney. 1968’de yıkılıp yerine otel yapılıyor.

Resim 9

1955, 6-7 Eylül saldırganları anıtta. Foto: Milliyet arşivi.

<https://www.milliyet.com.tr/gundem/6-7-eylul-olaylari-ile-yuzlesme-yakin-tarihimizin-kirilma-noktasi-1666833>

- 1959 Maxim’in Maksim Gazinosu’na dönüşmesi. 2008 yılında yıkılıp, yerine otel yapılıyor.⁹

Resim 10

1960'lar, Maksim Gazinosu'nda Zeki Müren'li Kadınlar Matinesi, eğlencenin alaturka hali.
<https://twitter.com/NataliAVAZYAN/status/1014603072893521920/photo/1>

1960'lar

Askeri darbeden Taksim'in payına ilk düşen, akıllara ziyan süngü heykeli olur. Sonrasında yürürlüğe giren 1961 anayasasının ise güçler ayrılığını vurgulaması, temel hak ve özgürlükler ile sosyal devlet gibi kavramları gündeme sokması, toplumun sivilleşmesi açısından önemlidir. Karşıt fikirli öğrencilerin ve devlet otoritesinin karşı karşıya gelişiyle öğrenci olayları başlar, Taksim de sesini duyurmaya çalışan öğrencilerin gösteri alanlarından biri olur. Diğer yandan AKM'nin açılışıyla Taksim'de sanat ve kültür adına yepyeni bir devir başlamıştır.

- 1966 Üniversite öğrencilerinin Beyazıt'tan Taksim'e yürüyüşü ve öğrencilerin günlerce süren '*demokrasiye, devrimlere bağlılık*' nöbetleri.
- 1968 6. Filo olayları ve meydana '*Amerikan sömürgeciliğine karşı*' yapılan öğrenci gösterileri.

Resim 11

1968, anıtın önünde ve üstünde öğrenci protestoları.
<https://abcgazetesi.com/d/news/49956.jpg>

- 1969 Kanlı Pazar faciası. Toplu namaz sonrası Taksim'e gelen bir grup, 'Müslüman Türkiye' sloganlarıyla protestocu öğrenci ve işçilere saldırıyor, iki kişi ölüyor, 200 kişi yaralanıyor.
- 1969 İstanbul Kültür Sarayı /AKM'nin açılışı, mimarı Hayati Tabanlıoğlu.

1970'ler

Dönemin karakterini işçilerin hak arayış mücadelesi belirlerken, Taksim meydanı mitingler için ev sahipliği yapıyor. Sesi duyulmayanlar seslerini duyurmak için meydana geliyorlar. Örgütlenmeler açısından çok zengin bir dönem. İkinci dalga feminizm hareketi de görünür olma-ya başlıyor. 1977 1 Mayıs'ı ise büyük bir felaketle diyalog imkanlarını sona erdirir. Bir taraftan da Taksim, yeniden açılan AKM yardımıyla sanat ve kültür merkezi haline gelmektedir.

- 1970 İstanbul Kültür Sarayı /AKM'nin yanması. Yeniden inşaat başlıyor.
- 1970 Majik Sineması'nın, Devlet Tiyatroları ve Balesi tarafından tiyatroya dönüştürülmesi, Taksim Sahnesi adını alması. 2008 yılında yıkılıp, yerine otel yapılıyor.

- 1973 İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın kurulması. İlk İstanbul festivali.
- 1975 İlerici Kadınlar Derneği'nin kurulması. Dernek, çalışan kadınların sosyal, ekonomik, kanuni hakları için mücadele ediyor. Türkiye'de ilk kez 8 Mart'ın kutlanmasını sağlayan dernek üyeleri Taksim'deki 1 Mayıs gösterilerinde ve diğer eylemlerde taktıkları kırmızı eşarplarla hatırlanıyorlar. Dernek 1979'da kapatılıyor.

110

Resim 12

İlerici Kadınlar Derneği üyeleri Taksim'de 1 Mayıs gösterilerinde. 'OKUMA YAZMA SEFERBERLİĞİ'.

<https://m.bianet.org/bianet/toplum/146248-1-mayis-1977-neden-ve-nasil-kana-bulandi>

<https://m.bianet.org/biamag/toplum/146182-kirmizi-catkilli-kadinlarin-tarihi>

- 1976 Taksim Meydanı'nda ilk geniş kapsamlı 1 Mayıs kutlaması.

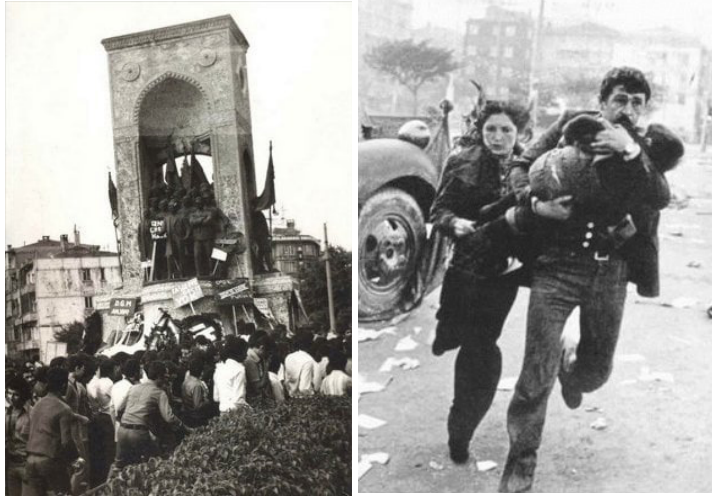
Resim 13

Taksim'de 1 Mayıs 1976, kadınlar ve çocuklar hakları ve talepleri için meydana. 'SAVAŞSIZ BİR DÜNYA'; 'GECEKONDUMUZA SU-YOL-OKUL'.

<https://twitter.com/EskiTurkiyeFoto/status/1118916264716570628/photo/1>

<https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/1-mayis-1977de-neler-olmustu-66901#photo-3>

1977 Taksim Meydanı'nda Kanlı 1 Mayıs faciası; 37 kişi ölüyor, yüzlerce kişi yaralanıyor.

Resim 14

Taksim'de 1 Mayıs 1977, çoluk çocuk faciadan kaçanlar. İkinci foto: Ara Güler.
<https://www.haber3.com/foto-galeri/haber/1-mayis-1977039de-neler-olmustu-galeri-4561909>

1978 AKM'nin yeniden açılışı.

'AKM bir salon ya da salonlar topluluğu değil, biricik kültür merkezimizdi. Sahne sanatları ve müziğe dair gayri resmi öğrenim gördüğümüz bir okuldu.'
Alin Taşçıyan¹⁰

Resim 15

1978, AKM, anıttan fuayenin ışıklarına bakış.
<https://v3.arkitera.com/h17218-baslangicindan-bugune-akm-tartismasi.html>

1980'ler

Askeri darbe ile Taksim'de her şey durur. Yeni anayasa yasakçıdır. Devletle hemfikir olmayan herkes kıyıma uğrar. Darbenin tozu dumanı dinerken ekonominin liberalleşmesi ve dış açılması topluma da yansır. Bu arada Taksim civarında sivil toplum kuruluşları kurulmakta, yeni örgütlenmeler, bireysel özgürlük hareketleri meydana gelmektedir. Meydanı da odak alan festivaller Türkiye'nin dış kapalı kültür ve sanat dünyasını evrenselleştirmeye yardımcı olur. Çeşitlenmekte olan üçüncü dalga feminizm hareketi henüz yoldadır. LGBTİ+ hareketinin sesi duyulmaya başlar.

*'...taşların gürültüsüyle,
kuytu köşelerin kokusuyla,
uzayan kuyruklarla,
can sıkıcı buyruklarla
alay ediyorcasına,
ptt'nin önü taksim'de...'*

Bulutsuzluk Özlemi, Nejat Yavaşoğulları, 1986.

- 1980 12 Eylül darbesi sonrası Taksim'de gösterilerin yasaklanması.
- 1982 Anayasa referandumu öncesi asker cumhurbaşkanının mitingi, Taksim konuşması. Meydan herkese de yasak değil tabi.
'12 Eylül olmasaydı, Taksim Kızıl Meydan olacaktı.'
Kenan Evren¹¹
- 1986 İnsan Hakları Derneği'nin kurulması. Dernek, insan hak ve özgürlükleri için Taksim'de sayısız eylem yanında raporlar, kampanyalar düzenlerken 23 üyesi öldürülüyor, yüzlerce yaralanıyor, tutuklanıyor ve yargılanıyor.
- 1986 Liberal ekonomiye geçiş sonrası Taksim'de Mc Donalds'ın açılışının coşkuyla karşılanması ile kapısında kuyruklar oluşması.
- 1986 Talimhane'de İstanbul'un ilk popüler 'gay bar'ı, basının alınmadığı, herkesin özgürce rahatça eğlendiği efsane Club 14'ün açılması.
'Bizim için kurtarılmış bölgeydi.'
İstanbul LGBTİ Dayanışma Derneği gönüllüsü.¹²
- 1987 Feminist örgütlenmede önemli yeri olan Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği'nin kuruluşu.
- 1987 Gezi Parkı merdivenlerinde LGBTİ+ bireylerin açlık grevi ve polis tarafından dağıtılmaları.

Resim 16

1987, Gezi Parkı merdivenlerinde LGBTİ+ protestosu. Milliyet Arşivi.
<https://bianet.org/bianet/lgbti/160544-lgbti-kaldirim-altindan-gokkusagi-cikiyor>

1990'lar

Ülkenin bir ucunda kan gövdeyi götürürken, faili meçhuller artmışken, muhtemelen devlet savaşa yoğunlaştığı için, başı boş kalmış Taksim en özgür dönemlerine girmektedir. Sivil inisiyatifler artmaktadır. Herkesin sokaklarda olduğu, kendini rahat hissettiği meydan, yakınında açılan farklı müziklere, gösterilere uygun kulüplerle, sergilerle, alternatif performanslarla gece gündüz canlı hale gelir. Özellikle rock müziği için artık önemli bir noktadır burası. Operaya, baleye, pavyona, kulübe gidenlerin hepsi meydana geçer. 1999 depremi bu çeşitliliğe, canlılığa küçük bir ara verdirir.

- 1992 Kemancı'nın Taksim'e taşınması, genç yerli grupların önünü açması ve 90'ların Taksim'inin rock müzik merkezi haline gelişi. 2006'da kapanıyor.

'O zamanların ve bence tüm zamanların efsane rock barı Kemancı.'
 Aylin Aslım.¹³

Resim 17

1992, Kemancı'da çıkan gruplardan biri Volvox, Laneth kapağında.
<https://manifold.press/death-is-certain-life-is-not>

- 1993 LGBTİ+ örgütlenmesinde önemli yeri olan Lambda-İstanbul'un kurulması.
1993 Yasaklanan ilk Onur Yürüyüşü denemesi.

*'Kulübe geri döndüğümüzde bir anda bir grup askerın ellerinde silahlarla uygun adım yürüyerek içeri girdiklerini gördük. Kostümlü şovlardan biri sandık önce, kimse ciddiye almadı. Askerlerden biri DJ kabinine çıkıp DJ'i tokatladı, sonra da pikaba vurarak müziği durdurdu.'*¹⁴

İstanbul LGBTİ Dayanışma Derneği gönüllüsü

- 1994 Opera Pastanesi'nde patlama.
1995 Gözaltına alındıktan sonra kaybolan evlatlarını arayan annelerin bir araya gelmesiyle oluşan Cumartesi Anneleri inisiyatifinin ortaya çıkması.
1996 Türkiye Sokak Çocukları Derneği'nin kurulması.

*'Beyoğlu'nda evsizlerin fark edilmeme sebebi hiyerarşinin tüm katmanları için ateşkes ilan edilmiş bir bölge oluşudur.'*¹⁵

2000'ler

Cinsiyet özgürleşmelerinin görünür olduğu bir dönem. Çeşitliliğin iyi bir şey olduğunun kabul edildiğine inanmaya başladığımız bu yıllarda Taksim çeşitliliğin hakkını veriyor. Savaş sonrası yaralar sarılacakmış gibi yapılırken yasakların yavaş yavaş ortadan kalktığı zannediliyor. Meydan iyice sivilleşmiş durumda, kim kime dum duma. Beyoğlu uzun zamandır olmadığı kadar kozmopolit bir yapıya kavuşmuş gözüküyor. Dünyanın her yerinden geleni gideni bol. Türkiye tutuculaşmaya başlasa da meydan bir kurtarılmış bölge.

- 2000 Metronun açılışı.
2003 İstiklal Caddesi'nde ilk Feminist Gece Yürüyüşü.
2003 İstiklal Caddesi'nde -30 kişilik- ilk LGBTİ+ Onur Yürüyüşü.

Resim 18

2013, Onur Yürüyüşü, arkada Taksim ve anıt.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9d/Gay_pride_Istanbul_2013_-_Taksim_Square.jpg

- 2008 AKM'nin kapanması. 2018'de bina yıkılıyor ve yeni inşaat başlıyor.
2008 İtalyan sanatçı Pippa Bacca'nın dünya barışını ve insanlar arası güveni vurgulamak için gelinlikle Milano'dan çıkıp Tel Aviv'e ulaşmak amacıyla yürüyüş ve otostopla yaptığı yolculukta Taksim'e de uğraması. Daha sonra fazla uzaklaşmadan Gebze'de otostop yaptığı tırın sürücüsü Murat Karataş tarafından tecavüz edilip öldürülüyor. Pippa'nın ismi de Zeren Göktan'ın '*şiddetten ölen*', kadınlar için oluşturduğu dijital anıt-sayaçta, 2008'den bugüne dek erkekler tarafından öldürülmüş tam 4146 kadının ismi arasındaki yerini alıyor.¹⁶

Resim 19

2008, Pippa Bacca Taksim'de, anıt arkada sağ köşede.

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/pippa-bacca-cinayeti-sanigina-muebbet,eTqJbLZ2oEqgFyYPIORcwg>

2010'lar

Türkiye'nin yönetim biçimi zamanla tamamen tutucu, dinci, ırkçı ve baskıcı bir rejime dönüşüyor. Taksim'in de kurtarılmış bölge olmadığı anlaşılıyor. 2013'teki Gezi olayları sonrası ipler kopuyor. Direniş sırasında bir panayır neşesinde yaşayan meydan ve anıt çevresi, sonrasında devlet şiddetine tanık oluyor. Anıt civarında buluşulup başlanan bütün yürüyüşler yasaklanıyor. Meydanda Ramazan şenlikleri yapılmaya başlanıyor. Dolayısıyla meydan, eskiden beri en önemli özelliği olan sekülerliğini kaybetmeye başlıyor, zamanla çeşitliliğini de kaybederek tek sesliliğe mahkum oluyor. 2016 darbe girişimi otoriter yönetimin işini kolaylaştırıyor.

- 2010 İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olması etkinlikleri arasında Taksim'de yapılan Tarkan konseri.
- 2011 İstanbul Sözleşmesi'nin TBMM tarafından onaylanması.
- 2011 Taksim Yayalaştırma Projesi.
- 2012 Taksim Dayanışmasının ortaya çıkışı. Bu platform altında yüzden fazla dernek, meslek odası, sivil toplum kuruluşu ve öğrenci kolektifi bir araya geliyor. 2022'de dayanışma üyelerinden bazıları 18 yıl hapis cezasına mahkum ediliyor.
- 2013 Gezi olayları.

Resim 20

2013, Gezi olayları sırasında anıt. 'GAZİNİZ TOMANIZ VİZZ GELİR BİZE'. Foto: İpek Yüreklî.

*'Meet me in the evening
For a kiss in Taksim Square
One idiot is all that it takes to put life to waste
One idiot ruins one thousand fates
Meet me in Taksim tonight
A drink and a kiss
What in the world could be more civilized
It was the worst of times
It was paradise'¹⁷*

Kiss in Taksim Square, Michelle Gurevich, 2013.

- 2015 LGBTİ+ Onur Yürüyüşü'nün İstanbul Valiliğince yasaklanması, 'toplumsal hassasiyetleri inciteceği' ve 'halkı tahrik edeceği' bahanesiyle.
- 2015 Taksim'de bütün gösterilerin yasaklanması, yürüyüşlerin ancak itiş kakış zorla yapılabilmesi. Meydan artık bir polis karakolu haline dönüşüyor.
- 2016 Darbe girişimi sonrası Taksim'de gösteriler. Onlar yasak değil elbette.

Resim 21

2016, askeri darbeye karşı demokrasiyi savunanlardan anıt üstünde asker selamı, kafalar gene karışık Foto: Sedat Suna /EPA /fotoğrafçının izniyle.

2020'ler

Pandemi, meydanı boşaltıyor. Sonrasında da meydana sivil hareketler namına artık pek bir şey yapılamıyor. Sivil inisiyatifler baskı altında. Polisin Gezi Parkı'nın bir kısmını tamamen işgal etmesi sonrası, polis barikatları Taksim meydanının en çok kullanılan kent mobilyasına dönüşüyor. Bazen bütün meydan kapatılıyor, bazen çember daraltılıp sadece anıt veya çim alanlar hapsediliyor. Gerekğinde metro çıkışları da iptal ediliyor, meydanın şehirle ilişkisi kesiliyor. Meydanın sivillliği, dolayısıyla kamusalılığı ve müşterekliği neredeyse tamamen kayboluyor. Caminin açılışıyla meydan en önemli özelliğini kaybediyor.

'Çok da güzel bir mimariyle meydanı çok iyi bir şekilde süslediğini düşünüyoruz.'

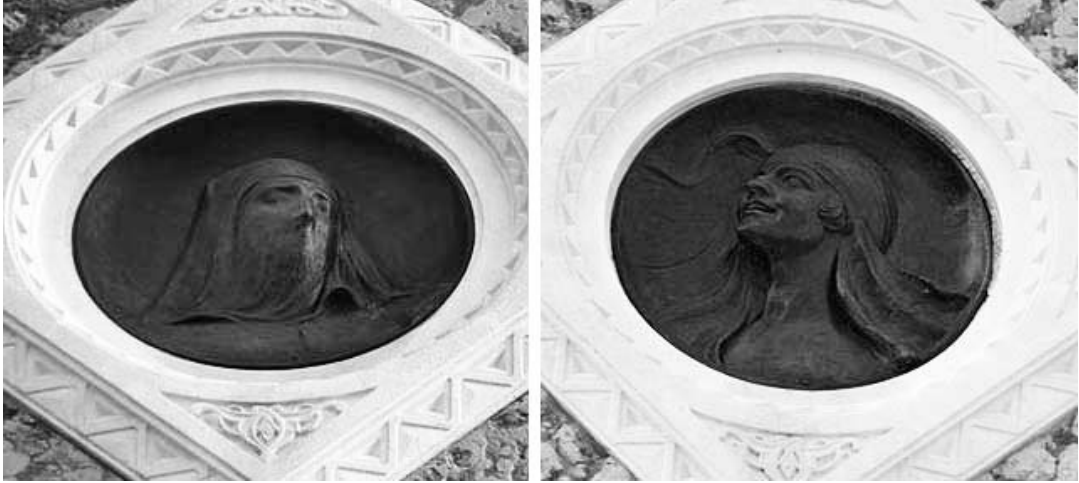
Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy, 2021¹⁸

Resim 22

2020, Taksim'de popüler bir kent mobilyası olarak polis barikatları. Foto: İpek Yürekli.

- 2020 TBMM'de İçişleri Bakanlığı ve valiliklere sivil toplum kuruluşları, vakıf ve dernek yönetimlerini görevden alıp yerine kayyum atama yetkisi veren kanun teklifinin kabul edilmesi.
- 2021 İstanbul Sözleşmesi'nin cumhurbaşkanı tarafından feshedilmesi. Bu kararın iptali için başvurulmuş Danıştay'daki duruşmalara 1000'den fazla kadın avukat katılıyor ama sonuç aynı kalıyor (2022). Protestolardan Taksim de nasibini alıyor tabii ki.
- 2021 Yeni AKM'nin, eskisinin kötü bir kopyası olarak parçalanmış, meydanla ilişkisi kesilmiş fuayesi ve kırmızı topu ile açılışı..
- 2021 Taksim Camisi'nin meydana toplu namaz kılınarak açılışı. Bu cami, şehrin ender seküler meydanlarından birinin, bu özelliğinin artık unutulması, meydana artık dinin öngördüğü cinsiyet rollerinin hatırlanması anlamına da geliyor. Erkek egemenliğinden şüphe duymayan, cinsiyet eşitliğini tartışmaya bile açmayan din, kadın ve LGBTİ+ bireylerin kamusal alandaki varlıklarını da tehdit ediyor. Caminin, anıtın yan cephelerinde yer alan kadın rölyeflerinden 'suskun ve peçeli' olanın baktığı yönde yapılması da neredeyse trajikomik bir tesadüf. Diğer taraftaki 'gülüm ve yüzü açık' olan kadın rölyefi ise AKM'ye bakıyor. Kırmızı top onu daha da neşelendiriyordur belki.

Resim 23

Anıtın yan cephelerindeki kadın rölyefleri. Foto: İpek Yürekli.

- 2022 Taksim’de turizm dışında sivil bir araya gelişlerin yasak olması.
2022 İstiklal Caddesi’nde bomba patlaması.

Bizim anıtın canı sikkın bugünlerde. Meydan bütün dünyada olduğu gibi, toplumsal hareketleri yasaklamak için kullanılan güvenlik mazereti ile kent hakkı talebi arasındaki gerilime sahne oluyor senelerdir. Mitchell¹⁹, kamusal alanın ancak toplumsal mücadeleler ve çaba ile üretilebilir olduğu düşüncesini savunur. Taksim, kamudan bağımsız merkezi kararlarla meydan haline getirilmiş olsa da, çok kısa zamanda kamusal alan olmayı ciddi mücadelelerle hakketmiş yerlerden biri. Lefebvre’in söylediği gibi kent hakkı ‘*bir çılgılık ve bir talep*’ ise eğer, bu çılgılığın İstanbul’da en çok atıldığı yerlerden biri Taksim olmalı.

Çılgılıkların ortasında kalmış, görmüş geçirmiş Cumhuriyet anıtının da daha görececek çok şeyi vardır eminim. İstanbulluların cinsiyet, yaş, din, etnik köken, gelir kısıtlaması olmayan çeşitliliği, çoksesliliği, yaratıcılığı, hayalleri, enerjisi ve neşesi, beklenmedik karşılaşmalarla ortak değerler yaratarak meydanı ve anıt çevresini yeniden müşterek hale getirecektir.

Resim 24

2020, Taksim'den İstiklal Caddesi'ne girişi engellenen ama dağılmayıp sadece rotasını değiştiren Feminist Gece Yürüyüşü'nden en çok akılda kalan pankartlardan biri. 'UMUTSUZLUĞA KAPILIRSAN BU KALABALIĞI HATIRLA.' Foto: İpek Yürekli.

- 1 <https://manifold.press/kimler-geldi-kimler-gecti>
- 2 https://tr.wikipedia.org/wiki/Taksim_Cumhuriyet_An%C4%B1t%C4%B1
- 3 https://tr.wikipedia.org/wiki/Taksim_Cumhuriyet_An%C4%B1t%C4%B1
- 4 <https://www.catlakzemin.com/11-nisan-1930-turk-kadınlar-birliğinin-ilk-mitingi-bir-tartismalar-tarihi/>
- 5 <https://www.cumhuriyetarsivi.com/oku/?newsId=3317985&pageNo=1&home=%2Fmonitor%2Findex.xhtml>
- 6 <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/bgudek/120523/Erken%20Cumhuriyet%20D%C3%B6neminde%20K%C3%B6kten%20Modernleşme%20Feminin%20Bir%20G%C3%B6stergesi%20Olarak%20Musiki%20%C4%B0nk%C4%B1lab%C4%B1-Yakup%20Kaya.pdf>
- 7 <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1008450849312190&set=pcb.1008450962645512>
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1008450889312186&set=pcb.1008450962645512>
- 8 <https://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/6-7-eylul-1955te-ne-oldu-928970/>
- 9 <https://manifold.press/ejderha-sevebilen-kiz-ve-sanat-gunesi>
- 10 <http://www.sanatatak.com/view/23874>
- 11 <https://www.cumhuriyetarsivi.com/oku/?newsId=3243006&pageNo=1&home=%2Fmonitor%2Findex.xhtml>
- 12 <https://bianet.org/bianet/lgbti/160555-93-un-yasakli-onur-yuruyusu>
- 13 <https://medyascope.tv/2019/05/05/aylin-aslim-tamami-kadınlardan-olusan-zeytin-grubuyla-birlikte-bir-zamanlar-efsane-rock-bari-kemancida-sahne-almaya-basladik/>
- 14 <https://bianet.org/bianet/lgbti/160555-93-un-yasakli-onur-yuruyusu>
- 15 Anıl Yurdakul, Beyoğlu Tanrıları, Mekanda Adalet ve Beyoğlu, beyond.istanbul, 09-2020.
- 16 <http://anitsayac.com/>
- 17 <https://www.youtube.com/watch?v=utLwKVmU2FM> ‘Akşam Taksim meydanında/ Bir öpücük için buluş benimle/ Hayatı ziyan etmeye bir ahmak yeter/ Binlerce insanın kaderini bir salak mahveder/ Bu gece Taksim’de buluş benimle/ Bir kadeh içki ve bir öpücük/ Bundan daha medeni ne olabilir hayatta/ Zamanların en kötüsüydü/ Bir cennetti.’
- 18 <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kultur-ve-turizm-bakani-ersoy-akm-dunyadaki-en-onemli-10-kultur-merkezi-ara-sinda-yer-alacak/2196295>
- 19 Don Mitchell, Kent Hakkı, Ayrıntı, 2020 /Guilford Press, 2003.